

kapital, delavec pa je ostal brez glasu in pravice. Nastalo je podobno razmerje kot v prejšnji patriarhalni dobi. Prej graščak in brezpraven kmet, zdaj kapitalistični meščan in brezpraven delavec. Zato se v dobi liberalnega individualizma rodi delavski kolektiv, ki si izvojuje volivno pravico in ekonomske ugodnosti, države naposled same uvedejo socialno zakonodajo. To so demokratične države, v bistvu izpopolnjen liberalizem. Osnova je pluralistični nazor, kot so ga izdelali Amerikanci, Angleži, Francozi (na kratko strankarstvo). Njegovo bistvo je mnogosmernost, ki pušča prost razvoj individualizmu in socializmu. Na drugi strani pa je socialni kolektiv dvignil princip avtoritete, kakor je bil že prej in je še zdaj v kmetemskem kolektivu. Nastali so avtoritarni režimi z duceji, führerji, voždi, ki so namesto pluralizma uveljavili zenačenje, enosmernost, da narod ne bo padal v razcepljenost in bratomorni boj. Izenačenje je seveda mogoče le pri organski narodni enoti, drugače se izpremeni v nasilje in barbarstvo. A s tem sem se že oddaljil od Kranjca, ki sega le do 1914. Izvrstno je obdelal politično zgodovino, nekoliko premalo pa narodno in socialno. Morda si te naloge tudi ni stavil. Kdor pa bi hotel dodati k temu zgodovinskemu izrezu okvir, bo videl spredaj Napoleona, ki je bil že tako blizu Zedinjene Evrope, zadaj pa Evropo kot Wagnerja dolgočasneža, ki se nikoli ne bo povzpел do Fausta, da bi močvirje mednarodnega sovraštva spremenil v plodno zemljo evropskega tovarištva.

Dr. J. Šilc

c) Slovstvena zgodovina

Lino Legiša, *Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Kranjsko Čbelico (1806—1828)*. Ljubljana 1938. Inavguralna disertacija. Vel. 8°, VI 3—52 str. (Pretiskano iz »Slovenskega jezika«, I., str. 63—112.)

Po uvodnih poglavjih, ki označujejo evropsko ozadje poljudnega klasicizma in prvih predhodnikov romantike, ter odmev romantične miselnosti v domači nemški produkciji vobče in v slovenski poeziji pred letom 1806, prehaja Legiša k svoji pravi nalogi, da kolikor mogoče natančno označi slovensko pesništvo od poslednjih pojavov Vodnikove prosvetljenske pesmi do prvih zvokov Prešernovega genija. Snov je razdelil v tri poglavja (Starejša vrsta, Mlajši rod, Najmlajši), ki jim je dodal še uvod o položaju in Zaključek.

S posebno ljubeznijo pri tem razbira duhovne, slogovne in oblikovne elemente pri mlajšem rodu, ki je vanj že dahn timer prvi di h romantike. Najlepše pa je označil Štefana Modrinjaka, Urbana Jarnika in Jan. Primca, ki jih kljub njihovi formalni pomanjkljivosti simpatično ocenjuje in podrobno razkazuje, kako se pri njih staremu prosvetlenskemu vzgojništvu že pridružuje romantična ljubezen do narave, romantična fantastika in čustvenost, narodopisna romantika in romantična kulturna filozofija. In mladega Prešerna v dobi učenja, ko se genij že kaže kot genij, a se človek še ni do vrha razvil in zato tudi poet ne.

Manj ljubezni pokaže Legiša prosvetljencu Vodniku. Prav, da ga je označil kot duhovni lik odmirajočega prosvetlenskega racionalista

z le prav malo znaki porajajoče se nove dobe (narodna pesem, narodni ponos), ki torej mlademu svetu ni mogel dajati novih pobud; ni pa prav, da je to že vzrok za nižjo ocenitev; Vodnik je tudi v svoji poslednji dobi v naši poeziji vse kaj drugega kakor recimo Modrinjak ali Jarnik. Vsakega pesnika je treba pač ocenjevati kot celotno osebnost iz njegove duhovnosti, njegove dobe in njegovega okolja. Tudi objektivna merila, ki jih uporablja Legiša, niso zmeraj prava: »zamah v sredo« (in medias res), ki jo kot hibo (topi, rezni zamah...) očita Jeklenicam (str. 15) in Iliriji oživljeni (str. 17), sam po sebi ni ne dober ne slab; koliko odličnih liričnih pesnitev se začneja s takim zamahom, le Goetheja poglej: Mailied, Auf dem See, An den Mond... Zakaj pa naj bi bil ravno Vodnikov »zamah v sredo« top in rezek, pa ne zvemo. »Moj spomenik« in »Jeklenice« tudi nista nikaka »kupleta«; kuplet sploh ni poetičen, ampak muzikalen pojem: kitična pesem za kabaret, zabavljiva in često spotakljiva; vsekako pa ni kuplet isto kot vložna pesem (15): kdo bo žigosal Goethejevo »Schäfers Klagelied«, Uhlandovo »Des Knaben Berglied« ali Mörikejevo »Das verlassene Mägdlein« kot kuplet! Tudi Kopitarjevo sodbo o Vodniku (da išče duhovitosti, ker nima čisto nič srca) je treba drugače oceniti kot z lakoničnim stavkom: Popolnoma krivičen mu pri tem ni bil (16). Tudi da sta »svet in življenje v Vodnikovih pesmih skoraj brez senc, še olepšano«, ni docela resnično; saj njegova poezija tudi po letu 1806 ni brez satire, le da Legiša tiste pesmi ne omenja (»Vinske mušice«, ki so tudi po obliki mikavne kot preprost artizem).

Tudi sicer je še nekaj hib v razpravi. Čopovo sodbo o Jarnikovih pesmih je čisto napačno razumel: salbungsvoll se pravi »osladno pobožno ali osladno slovesno«, nikakor pa ne »kakor prijetno hladeče mazilo« (52). Primčeva kulturna filozofija, da je pesništvo prvi pogoj vsake višje kulture, je res romantična; a Primic jo je dobil ravno pri Schillerju, ki ga Legiša označuje kot prosvetljenca, kar pa že v mladosti ni bil (klasiko treba strogo ločiti od klasicizma: drugo je oblika, prvo duh); »Die Künstler« obširno razvijajo prav iste misli kakor Primic v predlogu za ustanovitev slovenske učne stolice (54): »Nur durch das Morgentor des Schönen * Drangst du in der Erkenntnis Land...« Prvi pa je to misel izrekel že Herder: Die Poesie ist die Muttersprache der Menschheit. Tudi pietizem ni nikaka asketična struja (48) v protestantizmu, ampak pobožnostno-mistična (ni se zadovoljevala s protestantsko dogmatičnim opravičenjem po goli veri, ampak je hotela verskega doživljanja s praktično pobožnostjo in dobrimi deli, časih ob mističnih ali puritanskih potezah). Askeza v pravem pomenu je protestantizmu sploh tuja.

Ugovori, ki sem jih tu nanizal, vrednosti dela nikakor ne zanikujejo, saj se nanašajo le na nekatere posamezne točke razprave, ne na celoto, ki dokazuje dobro oko za značilnosti pesniškega ustvarjanja, dovolj prožen jezik in, kar je pri vsakem znanstvenem delu poglavitno: neutrudljivo delavnost. Treba le še globljega pogleda ne le v spise v svetovni literaturi, ampak v svetovno literaturo samo.

Dr. Ivan Grafenauer